

Šifra kandidata:

Državni izpitni center

M 1 2 1 5 1 1 1 2

SPOMLADANSKI IZPITNI ROK

ZGODOVINA

≡ Izpitna pola 2 ≡

Narodna zgodovina

Petek, 8. junij 2012 / 90 minut

*Dovoljeno gradivo in pripomočki:
Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.
Kandidat dobi ocenjevalni obrazec.
Izpitni poli je priložena barvna priloga.*

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začinjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani in na ocenjevalni obrazec).

Izpitna pola vsebuje 25 nalog. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 60. Za posamezno nalogo je število točk navedeno v izpitni poli.

Rešitve, ki jih pišete z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom, vpisujte **v izpitno polo** v za to predvideni prostor. Pišite čitljivo. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

Ta pola ima 16 strani, od tega 1 prazno. Barvna priloga ima 4 strani, od tega 1 prazno.

Razvoj zgodovinskih dežel in Slovenci

1. V zgodnjem srednjem veku so začeli Slovani naseljevati vzhodnoalpski prostor. Naseljevanje je potekalo iz dveh smeri. Pri odgovorih si pomagajte s sliko 1 v Prilogi k Izpitni poli 2.
 - 1.1. Navedite obe smeri, od koder sta potekala naselitvena vala.
 - 1.2. V katerem stoletju se je začelo naseljevanje Slovanov?

(2 točki)

2. Kmalu po naselitvi so bili Slovani v Vzhodnih Alpah vključeni v Samovo plemensko zvezo, a ta je po Samovi smrti leta 658 razpadla. Slovani v Vzhodnih Alpah pa so ostali povezani v posebni politični tvorbi Karantaniji.

Kje je bilo središče Karantanije? Pri odgovoru si pomagajte s sliko 2 v Prilogi k Izpitni poli 2.

(1 točka)

3. Karantanska družba je bila slojevita. Na vrhu je bil knez in njegova družina, sledilo mu je vojaško plemstvo, kosezi, navadni kmetje in patriarhalni sužnji.

Opišite dve posebnosti, značilni za koseze.

(2 točki)

4. Na čelu Karantanije so bili knezi, katerih oblast je postala dedna.

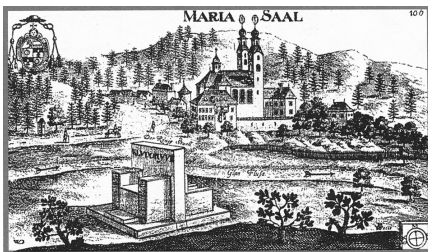
»Pod Krnsko goro (danes Šenturska gora) namreč, blizu cerkve sv. Petra, je kamen; nanj posade svobodnega kmeta (koseza), v katerega naslednjem rodu je ta služba dedna ... Kmet pa, ki sedi na kamnu, naj v slovenskem jeziku zakliče: 'Kdo je ta, ki se tako prihajajoč približuje?' Okoli sedeči naj odgovore: 'Ta je knez dežele.' Na kar oni: 'Ali je pravičen sodnik, ki ima v mislih blagor domovine, je svobodnega stanu, da bo vreden?' ...«

(Vir: Zgodovinska čitanka 6, str. 39. DZS. Ljubljana, 1986)

- 4.1. Kako imenujemo obred prevzema oblasti karantanskih knezov?
- 4.2. Glede na zgornje besedilo navedite, katero vrsto oblasti je knez pridobil pri obredu prevzema oblasti.
- 4.3. Kateri materialni vir še danes spominja na ta obred?

(3 točke)

5. V 8. stoletju je Karantanija izgubila neodvisnost, ohranila pa je avtonomijo in s tem pravico do domačih knezov.

Slika 1: Gospa Sveta

(Vir: Pastar, Z., in Sobotkiewicz, J., 2000: Zgodovina 1. Delovni zvezek, str. 135. DZS. Ljubljana)

Obkrožite črki pred pravilnima trditvama, povezanimi s pokristjanjevanjem Karantancev.

- A Karantanci so sprejeli irsko metodo pokristjanjevanja, ker je upoštevala domač jezik in jim ni bilo treba dajati desetine.
- B Frankovska metoda pokristjanjevanja je bila podobna irski, le da so Karantanci morali dajati desetino, in zato so jo zavračali.
- C Karantanski pokrajinski škof Modest je pokristjanjeval Karantance in pri tem posvetil tudi cerkev Gospe Svete.
- D Cerkveno mejo med Oglejem in Salzburgom po reki Dravi je leta 811 postavil frankovski cesar Karel Veliki.

(2 točki)

6. Vključitev karantanskih in karniolških Slovanov v upor kneza Ljudevita Posavskega je bila usodna. Že leta 820 so bili uporniki poraženi.
- 6.1. Navedite, kakšne so bile politične posledice za Karantanijo po zadušitvi upora.
- 6.2. Kateri tip fevdalizma se je začel uvajati na našem ozemlju?

(2 točki)

7. V 9. stoletju je postala Spodnja Panonija središče slovanskega cerkvenega in kulturnega delovanja. Zasluge za to pripadajo bratoma Cirilu in Metodu.

»Dokler je namreč oni (to je Pribina) živel, ni zmanjšal ničesar cerkvenih stvari izpod oblasti imenovanega sedeža (salzburške nadškofije) ... Leta 865 pa je praznoval častitljivi nadškof salzburški Adalvin rojstvo Kristusovo v Kocljevem gradu, ki se po novem imenuje Blatenski grad. Ta (to je Kocelj) je onega nasledil po smrti svojega očeta Pribine, ki so ga Moravani ubili.«
»... dokler ni neki Grk, Metodij po imenu, z na novo izumljenimi slovanskimi črkami na zvit način izrinil latinski jezik ter ugledne latinske črke ter pri celokupnem ljudstvu v nič deval delo maše in evangelije in cerkveno službo tistih, ki so to opravljali po latinsko ... Od časa torej, ko so po nalogu in ukazu gospoda cesarja Karla (Velikega) začeli vladati ljudstvom vzhodne Panonije salzburški nadškofje, pa vse do sedanjega časa je 75 let, da ni nobeden od koderkoli prišli škof imel cerkvene oblasti v oni pokrajini, razen salzburški nadškofje. In noben duhovnik, ki je prišel od drugod, si ni upal tamkaj vršiti svoje službe več kot tri mesece, preden bi predložil škofu svoje odpustno pismo. Potem so se namreč tamkaj ravnali, dokler ni nastopil nov nauk filozofa Metodija.«

(Prevod: Gantar, K., 1985: *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*, Acta ecclesiastica Sloveniae 7. Ljubljana)

- 7.1. Pojasnite Cirilovo in Metodovo vlogo pri pokristjanjevanju. V odgovoru navedite dve utemeljitvi.
- 7.2. Glede na zgornje besedilo ocenite odnos salzburške duhovščine do Metodovega delovanja.

(3 točke)

8. V 10. stoletju je bil slovenski prostor vključen v Sveto rimsko cesarstvo. Ustanovljena je bila vojvodina Koroška.

Navedite, kakšno poimenovanje se je v slovenskem zgodovinopisju uveljavilo zanjo.

(1 točka)

9. Ob koncu srednjega veka so se izoblikovale zgodovinske dežele.

Spodaj navedenim ozemljem dopišite države, pod katere so spadala ta ozemlja ob koncu srednjega veka. Pri odgovoru si pomagajte s sliko 3 v Prilogi k Izpitni poli 2.

GORIŠKA _____

ISTRA _____

KOROŠKA _____

KRANJSKA _____

PREKMURJE _____

ŠTAJERSKA _____

(3 točke)

10. Rodbine iz vrst visokega plemstva so na našem ozemlju ustvarjale svoja dinastična ozemlja. Na Koroškem sta bili najpomembnejši rodbini Eppenstein in Spanheim, na Štajerskem Traungavci in na Kranjskem, med drugim, grofje iz Andechs. V 13. stoletju pa so si začeli posest na našem ozemlju pridobivati tudi Habsburžani.

»Boj se je pričel okoli devete ure zjutraj. Rudolf je razdelil svojo vojsko v štiri oddelke, dva sta bila madjarska, tretji avstrijski, četrti pa je bil sestavljen iz nemških, goriških, kranjskih, koroških, štajerskih pomožnih čet. Poslednjemu oddelku je poveljeval sam ... Končno pa se vendar posreči Čehom, da vržejo Rudolfa nazaj in skoro predro njegove vrste. Cesar je bil sam v smrtni nevarnosti, ker so mu prebodli konja in njega samega strmoglavili v strugo plitvega potoka. Le za trenotek in po njem bi bilo. Tu mu je priskočil na pomoč neki vitez, ga izvleče izpod mrtvega konja in posadi na drugega. Med tem se je bila tudi že bojna sreča obrnila.«

(Vir: Gruden, J., 1992: Zgodovina slovenskega naroda, str. 211. Mohorjeva družba. Celje)

- 10.1. Glede na zgornje besedilo pojasnite, kako si je cesar Rudolf I. Habsburški pridobil prvo posest na našem ozemlju.

- 10.2. Katero ozemlje, kjer so živeli Slovenci, je prvo prišlo pod Habsburžane?

(2 točki)

11. Dinastično ozemlje na Slovenskem pa so si ustvarili tudi Celjski, najpomembnejša rodbina iz naših krajev.

Slika 2: Celjski grad

(Vir: Mlacovič, D., in Urankar, N., 2010: Zgodovina 2, str. 154. DZS. Ljubljana)

- 11.1. Navedite dva načina pridobivanja posesti in vpliva Celjskih.
- 11.2. Navedite ime kraja oz. gradu, od koder izvirajo Celjski.
- 11.3. Kdo iz rodu Celjskih je dosegel najvišji vladarski naziv in kakšen naziv je to bil?
- 11.4. Navedite ime zadnjega celjskega kneza in pojasnite, kako je umrl.

(4 točke)

12. Za naše ozemlje so od naselitve pa do 16. stoletja značilne štiri razvojne stopnje kolonizacije. Značilnosti zadnjih treh stopenj določite tako, da črko pred razvojno stopnjo kolonizacije prenesete v desni stolpec.

A	2. stopnja kolonizacije	_____	čas kolonizacije, 13. do 15. stoletje
B	3. stopnja kolonizacije	_____	poselitev višavja
C	4. stopnja kolonizacije	_____	kolonizacija je povezana z nekmečkimi dejavnostmi
		_____	uvajati se začne triletno kolobarjenje s praho
		_____	kolonizacija je usmerjena na ravninska območja
		_____	naseljevanje kočevskih Nemcev

(3 točke)

13. Večina srednjeveških mest na Slovenskem je nastala v 13. stoletju.

»Mi Friderik, po milosti božji rimski cesar ... zapovedujemo in določamo tudi: Kar pride tovornikov z blagom in kupčijsko robo, kdor koli že bodi, brez izvezetkov, v naše sodišče prav tam v Ložu, mora vse tako blago iti in biti peljano skozi naše mesto Lož in po nobeni drugi tuji cesti ne; za tiste pa, ki tega ne bi storili in bi peljali ali tvorili po drugih cestah, smo imenovanim našim meščanom v Ložu dovolili in zapovedali tako blago brez vsake milosti v našem imenu zapleniti in nam to kot zapadlo in napak peljano blago izročiti in obračunati.«

(Vir: Mihelič, D., 1996: Meščan sem, str. 19. Mihelač in Nešovič, Ljubljana)

13.1. S pomočjo zgornjega besedila navedite dve pravici, ki so ju pridobila mesta v notranjosti ob ustanovitvi.

13.2. Navedite dve gospodarski dejavnosti, s katerima so se ukvarjali prebivalci teh mest.

(2 točki)

14. Obalna mesta so ohranila kontinuiteto iz antike.

»S tem ima dobro morsko pristanišče, prihajajo semkaj skoraj vsak dan vsakovrstne ladje iz Benetk in drugih krajev ter različno trgovsko blago nakladajo in odvažajo, a takšno, ki spada sem, dovažajo in tu razkladajo; od tod pa potem vozijo ali nosijo v Ljubljano in naprej.«
»Okoli mesta uspeva tudi najimenitnejše vino, rdeče in belo, v velikih množinah in raznolikih vrstah. Izvažajo ga v mnoge daljne dežele.«
»Pri tem mestu pridobivajo tudi silno veliko soli.«

(Vir: Valvasor, J. V., 1994: Slava vojvodine Kranjske, str. 254. Mladinska knjiga. Ljubljana)

14.1. Kako imenujemo dokument, v katerem so zapisana mestna pravila v obalnih mestih?

14.2. Pomagajte si z zgornjim besedilom in naštejte štiri dejavnosti, s katerimi so se ukvarjali prebivalci v obalnih mestih.

(3 točke)

15. Pomembno vlogo v srednjeveškem kulturnem razvoju na Slovenskem so imeli samostani, kjer je nastalo tudi več rokopisov, delovale so šole in imeli so bogate knjižnice.

Obkrožite črke pred štirimi znamenitimi srednjeveškimi samostani na Slovenskem.

Slika 3: Žička kartuzija

(Vir: Mlacović, D., in Urankar, N., 2010: Zgodovina 2, str. 164. DZS. Ljubljana)

- A Bistra
- B Bled
- C Jurklošter
- D Strmol
- E Makole

- F Rakičan
- G Stična
- H Vače
- I Žiče

(2 točki)

16. V 15. stoletju so se začeli turški vpadi na naše ozemlje. Posledice turških vpadov in strahot so čutili vsi družbeni sloji.

Pojasnite spodaj navedene pojme, povezane s turškimi vpadi.

TABOR

Slika 4: Tabor nad Cerovim pri Grosupljem

(Vir: Mlacovič, D., in Urankar, N., 2010: Zgodovina 2, str. 166. DZS. Ljubljana)

(3 točke)

VOJNA KRAJINA

USKOKI

17. Kako se imenuje povezava Štajerske, Koroške, Kranjske in Goriške, ki je nastala v 16. stoletju?

(1 točka)

18. Položaj kmetov se je v 15. in 16. stoletju poslabšal. Njihov poslabšani položaj je povzročil kmečke upore, ki so se začeli v 15. stoletju in se nadaljevali še stoletja.

Naštejte štiri vzroke za kmečke upore.

(2 točki)

19. V 16. stoletju sta bila na našem ozemlju dva velika kmečka upora.

Za opis izberite ali A – vseslovenski kmečki upor 1515 ali B – hrvaško-slovenski kmečki upor 1573. V opis vključite vzroke za upor, obseg upora in zatrtje upora. Obkrožite črko pred izbranim uporom.

A vseslovenski kmečki upor 1515

B hrvaško-slovenski kmečki upor 1573

(3 točke)

20. Razen turških vpadov in kmečkih uporov sta 16. stoletje na našem ozemlju zaznamovali reformacija in nato še protireformacija. V krajšem razmišljanju opišite pomen reformacije na Slovenskem. Pri zapisu upoštevajte te elemente: protestantske pisce in njihova dela, protestantsko šolstvo, druge dosežke (dve navedbi). Pri odgovoru si pomagajte s spodnjim besedilom.

»Natu vas, zvejste, brumne farmoštre, pridigarje, šulmaštre inu stariše inu vse te, ki znajo brati, per sodnim dnevi opominam ter prosim, de vi v cerkvi, v šuli, doma inu kir vkupe pridete, ter preproste vučite le-te štuke naše prave krščanske vere, nim naprej berite inu pujte vsak praznik, de ti mladi ter stari je bodo umejli inu prov zastopili.«

»Obtu mi hočmo, de uže naprej v ti naši kranski deželi, de se ti psalmi, pejsmi inu vse druge službe božje, ti s. zakramenti v tim slovinskim kranskim jeziku se dopernašajo inu dile.«

»Raven tiga en vsaki pridigar inu farmošter ima tudi per suji fari eniga šulmojstra oli mežnarja imejti inu držati, de te mlade hlapčiče inu deklice, purgarske inu kmetiške otroke, vuči slovnski brati inu pisati ...«

(Vir: Rupel, M., 1966: Slovenski protestantski pisci, str. 50, 173, 175. DZS. Ljubljana)

Slika 5: Primož Trubar

(Vir: Mlacović, D., in Urankar, N., 2010: Zgodovina 2, str. 175. DZS. Ljubljana)

(5 točk)

21. Reformacija je dosegla višek v času, ko je nadvojvoda Karel popustil deželnim stanovom ter dovolil svobodo vesti in bogoslužja.

21.1. Pojasnite, zakaj je nadvojvoda Karel popustil deželnim stanovom.

21.2. Katera smer reformacije je bila s tem dovoljena na našem ozemlju?

(2 točki)

22. Reformaciji je sledila uspešna protireformacija.

Navedite tri načine, s katerimi sta oblast in Cerkev nastopila proti reformaciji.

Slika 6: Jezuitski kolegij v Ljubljani

(Vir: Mlacovič, D., in Urankar, N., 2010: Zgodovina 2, str. 178. DZS. Ljubljana)

(3 točke)

23. Po zmagoviti protireformaciji je katoliška cerkev uvedla nov tip arhitekture, ko so bile cerkve bogato okrašene in naj bi v vernikih vzbujale občudovanje zmagovite institucije.

Navedite ime tega sloga v umetnosti.

(1 točka)

24. Cesarica Marija Terezija in njen sin Jožef II. sta v 18. stoletju izvedla številne reforme in z njimi utrdila moč države. Marija Terezija je uvedla tudi splošno šolsko obveznost. Pri prvih dveh odgovorih si pomagajte s spodnjim besedilom.

»Leta 1781 je kranjsko šolstvo imelo prilično sledeči sestav: normalka v Ljubljani; glavne šole s tremi ali štirimi razredi v Škofji Loki, Novem mestu in Idriji; dekliške šole v Ljubljani pri uršulinkah in v Loki pri klarisinjah; ljudske šole ali trivialke, kjer se je poučeval veronauk, čitanje, pisanje in računanje: Kamnik, Poljane nad Škofjo Loko, Žiri, Trebnje, Krško, Kostanjevica, Šmartno pri Litiji, Višnja Gora, Trebnje, Postojna. Teh 16 šol je obiskovalo 902 dečka in 202 deklici.«

(Vir: Gruden, J., 1992: Zgodovina slovenskega naroda, str. 983. Mohorjeva družba. Celje)

- 24.1. Navedite tipe šol za vse otroke, ki so bili uvedeni s šolsko reformo.
- 24.2. Naštejte predmete, ki so se jih učili vsi šoloobvezni otroci.
- 24.3. Pojasnite pomen obveznega šolanja za Slovence.

(3 točke)

25. Jožef II. je posegel z reformami tudi na versko področje. Izdal je tolerančni patent in razpustil mnoge samostane.

- 25.1. Pojasnite njegov tolerančni patent.
- 25.2. Razložite, zakaj je cesar dopustil delovanje nekaterim redovom oziroma samostanom.

(2 točki)

Prazna stran